

zonder hoofd geboren en een ander met omgekeerde voeten." Voeg er bij, dat op geen gebied de zinsbegoochelingen veelvuldiger zijn dan juist op het godsdienstige, omdat het godsdienstig gevoel een onweerstaanbare neiging heeft om zich als te beligchamen, zich in de werkelijke wereld te verplaatsen. Al de schatten van het leven der verbeelding maakt het godsdienstig gevoel aan zich dienstbaar: welsprekendheid, gezang, beeldhouw-, schilder- en bouwkunst, allen moeten dien innerlijken drang naar God veraanschouwelijken. Bij geen overspannen toestand zijn daarom de zinsbegoochelingen zoo gewoon als bij sterk opgewekt godsdienstig leven. Op de apostolische Kerk behoef ik u niet te wijzen: Petrus en Paulus hebben visioenen en zij wel niet alleen. Maar denk nog eens aan Antonius: op zijn reis naar de spelonk, waar Paulus sedert negentig jaar zich verborgen had, ontmoette hij een monster, half mensch, half paard, dat hem om zijn voorspraak bij God vroeg. Toen Paulus gestorven was, zag Antonius de ziel van dien vromen kluizenaar schitterend ten hemel varen tusschen scharen van engelen en apostelen; twee leeuwen hielpen hem bij 't begraven van het lijk. Hilarion zag bij maanlicht een wagen met vurige paarden op zich aanrennen; maar toen hij den naam des Heeren Jezus aanriep, scheurde de aarde en verslond geheel de helsche verschijning. Helenus wist te verhalen, dat hij op een krokodil over een rivier gereden was. Macarius zag op de oogen en den mond van een jeugdigen kluizenaar, terwijl deze bad, een schare duivels als vliegen zich nederzetten, maar een engel verdreef ze met een tweesnijdend zwaard. Jeanne d'Arc en Pascal heb ik maar te noemen: hun zinsbegoochelingen zijn wereldkundig. In die visioenen spiegelt zich af wat er omgaat in de ziel van den visionair, de ziel schildert met ontzettende waarheid haar eigen gedachten en gevoelens af in rijke en veelkleurige tafereelen. Zoo vinden wij in Luther's visioenen een nieuwe bron voor de kennis van zijn godsdienstigen en zedelijken toestand. Niet